

ÉROSZ A HADSZÍNTÉREN, AVAGY A NAGY HÁBORÚ OSZTRÁK–MAGYAR TÁBORI ÉS TARTALÉK BORDÉLYAI

A legősibb mesterségként ismert prostitúció története szinte egyidős az emberiséggel. Az intézmény népszerűsége az évezredek során töretlen maradt, különösen igaz volt ez a háborús időszakokra, amikor is Mars és Érosz kéz a kézben jártak. A legújabb korban a hadseregek már központilag is törekedtek a testi örömeket nyújtó szolgáltatások – amelyek iránt a katonák és a tisztek részéről mindig is nagy volt az igény – szervezett keretek közé szorítására. A Nagy Háború már kitörése után néhány héttel, korábban soha nem látott méreteket öltött, mindegyik hadviselő fél részéről milliós tömegeket soroztak be és küldtek a hadszínterekre, kiszakítva őket megszokott családi környezetükből. 1915 elejétől a kezdeti mozgóháború a legtöbb fronton állásháborúvá alakult át. Kézenfekvő volt, hogy a több hét vagy hónap után a lövészárkokból rövid időre kiszabaduló, a nők társaságát teljesen nélkülöző katonák ösztönösen feléledő vágyaikra a legközelebbi tábori vagy tartalék bordélyban találjanak gyógyírt.

Az osztrák–magyar hadvezetés német példa nyomán hamar felismerte az ilyen célú létesítmények létrehozásának fontosságát. Elsősorban azért, mert a háború idején rohamosan terjedő különböző nemi betegségek ellen,¹ amelyek már békeidőben a hadseregben előforduló összes betegség 17–31 %-át tették ki,² így könnyebben lehetett védekezni, hiszen a bordélyokban dolgozó hölgyek egészségi állapotát orvosilag szigorúan ellenőrizték, és a katonák is csak az előírások betartása mellett vehették igénybe a lányok szolgáltatásait. A fronton harcolók egészségének és hadrafoghatóságának megőrzése, valamint a járványok elkerülése pedig elemi érdeke volt a hadvezetésnek.

A császári és királyi Hadsereg-főparancsnokság 1915 nyarán kiadott egy nyolc pontból álló, a tábori és a tartalék bordélyokra vonatkozó szervezeti szabályzatot, amelyet gépelt változatban széles körben terjesztettek a szárazföldi haderő csapatainál. A k. u. k. katonai adminisztráció minden aprólékos részletre kiterjedően járta körül a problémát és a következőket határozta meg. A sorszámmal ellátott tábori és tartalék bordélyok³ a tábori hadsereg integráns részét képezték. Céljuk a tisztek és a legénység szexuális életének megkönnyítése, igényeinek kielégítése valamint a hátszágából bevonult pótalakulatok szexuális felvilágosítása, továbbá a homoszexuális hajlamok és az onanizáció korlátozása volt. Mindegyik gyalog- és lovas-hadosztály-parancsnoknál egy-egy tábori, az egyes fontosabb hadtáppályomásokon, várakban, erődített helyeken pedig szükség szerint tartalék bordélyokat hoztak létre. A katonai egészségügyi intézmények, amelyek vöröskeresztes nővéreket is alkalmaztak, nem kaptak tábori bordélyt, mivel annak léte a női ápolószemélyzet szolgálati jókedvét jelentősen csökkentette volna, amit feltétlenül el akartak kerülni a szabályzat kiötlői.

¹ Közülük a legismertebb és a legelterjedtebb a kankó (tripper), a vérbaj (szifilisz) és a lágyfékély (sánkér) volt.

² *Biwald, Brigitte Franziska Theresa: Vom Helden zum Krüppel. Das österreichisch-ungarische Militärwesen und dessen Auswirkungen auf die Gesellschaft im Ersten Weltkrieg. Phil. Dissertation. II. Bd. Wien, 2000. 670. o.*

³ A német nyelvben számos kifejezést használtak az intézmények megjelölésére: pl. Freudenhäuser, Feldbordellen, Feldpuffs.

A tábori bordélyok törzssosztályra és egy trénosztályra, továbbá annyi dandárosztályra oszlottak, ahány dandárral a hadtest vagy a hadosztály rendelkezett. Az osztályok a helyi viszonyoknak megfelelően több alosztályt foglalhattak magukba.

A tábori nyilvánosházak legfelsőbb szintű vezetését az osztrák–magyar haderő tábori bordély-ügyeinek főnöke látta el, aki a közös Hadügyminisztérium segédközegeként ténykedett és udvari tanácsosi címet viselt. A Hadsereg- (Hadtáp) főparancsnokságon helyettese a tábori bordélyok főfelügyelője volt, a hadsereg- és hadtáp-parancsnokságokra egy-egy tábori bordély felügyelőt osztottak be. Mindegyik tábori nyilvánosház élén egy igazgató állt, akinek alárendeltségébe csoportvezető, valamint tisztviselők és gyakornokok tartoztak.

Az alsocsoportokat rangosztályba nem sorolt havidíjasok (1. és 2. osztályú örömlányok) alkották és törzs kurtizánok irányították. Segédközegeként egy „madám” címet viselő hölgy segítette munkájukat. A tábori bordélyok tisztviselői külön állományt képeztek. Őket hiány fellépése esetén átmenetileg olyan tisztekkel pótolhatták, akik impotenciájukat hivatalosan igazolni tudták. Öltözetüket később állapították meg, addig is fekete gumi szegélyes karszalagot viseltek.

Az intézmény működésére vonatkozóan általános alapelvként fogalmazták meg, hogy egy tiszti örömlány 24 óra leforgása alatt átlagosan hat, egy legénységi pedig 12 alkalommal szolgálhatta ki az igényjogosultakat. A legénységi állományúak minden alkalommal 15, a főtisztek 30, a törzstisztek 60, a tábornokok pedig 120 percig vehették igénybe a lányok szolgáltatásait.⁴ Az aktus során a csukaszürke színű, 14/15 mintájú, „Neosalversan” márkájú, eltéphetetlen tábori óvszert kellett használni, amelyért a madámnak 20,3 fillér volt fizetendő. Mivel az óvszer – amelyre a hátorszáiban is megnövekedett kereslet mutatkozott – utánpótlása Párizsból a háború miatt szinte lehetetlen lett volna, ezért nagymértékű takarékoságra és a túlságosan heves használat következtében történő gyors elhasználódás veszélyére figyelmeztettek a szabályzat írói.

A tábori nyilvánosházak női személyzetét három csoportba sorolták: tiszti, továbbá 1. és 2. osztályú legénységi örömlány kategóriába. Az utóbbit lövészárkok lotyónak (Schützen-grabermensch) nevezték. Az egyes állománycsoportokból nem lehetett a másikba átkerülni.

Az alkalmas hölgyeket egy hátorszáiban prostituált-avatató bizottság utalta ki, az állományt belőlük töltötték fel és a későbbi kiegészítés is így történt. Mindegyik hadtest területén egy mozgó bizottság működött. Az avatási bizottság által a három közül valamelyik kategóriába ajánlott lányok az osztrák–magyar tábori bordélyok főnöke útmutatásai alapján a tábori és a tartalék intézményekhez kerültek. A tisztek számára fenntartott és az „elhasználódás” miatt már nem megfelelő teljesítményt nyújtókat az 1. osztályú legénységi kurtizánok csoportjába sorolták át. A 2. osztályú legénységi örömlányokat kizárólag a rendfokozat nélküli katonák számára tartották, és a tervek szerint a háború folyamán lehetőség szerint az 1. osztályú legénységi kolléganőik soraiból egészítették ki. Amikor a lövészárkok lotyó már nem felelt meg a céloknak, a bal farpofáján fordított császári billoggal kellett ellátni, kiselejtiteni és a legközelebbi kínálózó alkalommal alaposan megfertőzve az ellenségnek átadni.⁵

⁴ A rangsor az illető vendég korával is egyenes arányban állt, így méltányos volt, hogy az idősebb tisztek több időt kaptak a pásztoróra eltöltésére.

⁵ A hadvezetés igen korán felismerte a korabeli „biológiai fegyver”-ben rejlő lehetőségeket. Természetesen az ellenség is tisztában volt ezeknek a szerencsétleneknek az előéletével.

A katonai regulákat követő kéjhölgyeknek csukaszürke, a vöröskeresztes ápolónők egyenruhájának szabását követő tábori öltözetet írtak elő. Ehhez egy 8 cm széles, 1,5 cm-es gumiszegéllyel ellátott fekete karszalagot viseltek. Fehérnemüként a professzor dr. Jäger rendszerű, meghosszabbított hordási idejű normál fehérneműt határoztak meg, a tisztí örömlányoknak a legfinomabb minőségű fekete felselyem harisnyával, a legénységi szajhákknak közepes minőségű vörös pamutharisnyával. A harisnyakötők azzal meg egyező színűek voltak. Szolgálati működés közben a ruházatot teljesen vagy részben le lehetett vetni, azonban figyelni kellett annak megóvására. A tisztí kurtizánok közül azok, akik előképzettségüknel fogva (a bécsi Kereskedelmi Minisztérium szakakadémiájának látogatása) képesek voltak arra, hogy tábornokokra különös befolyást gyakoroljanak, fekete harisnyájukon vörös nadrágpaszományt (lampaszt) viselhettek ismertetőjegyként.⁶

A tábori és tartalék bordélyok többé-kevésbé valószínűleg a fentebb ismertetett szabályzatnak megfelelően működtek, a hölgyek tevékenységének mutatóiról sajnos nem maradt fenn korabeli dokumentum. Azt, hogy mi zajlott a zárt ajtók vagy függönyök mögött, bátran bízhatjuk az olvasó képzeletére. A tábori és tartalék nyilvánosházak használatának díjai nyilvánvalóan hadszínterénként változtak, és alkalmazkodtak a katonák alacsony zsoldjához, illetve a tisztek vékony pénztárcájához.⁷

A tábori bordélyok száma messze elmaradt a valós igényektől. Azokat többnyire a frontokon a harcvonaltól relatíve csekély távolságra állítottak fel, főként elhagyott kastélyokban, a háború által valamennyire megkímélt falusi házakban, vagy újonnan emelt fabarakkokban, üresen álló vasúti vagonokban kaptak helyet. Legtöbbször csak rövid ideig léteztek, személyzetük nemegyszer csupán 2–3 főből állt. Az intézményeket elsősorban az első vonalba induló vagy onnan a tartalékba visszavont csapatok katonái látogatták.

A hosszabb időre berendezett és sok esetben a civil lakosság által már korábban is használt – a fenti szabályzat megfogalmazása szerint tartalék – nyilvánosházak a front mögötti hadtápterületen voltak. Nem voltak kitéve közvetlen háborús veszélynek és átmeneti állomásnak számítottak minden csapatrész számára, melyeket a frontra rendelték vagy onnan visszatértek. A tisztí és a legénységi, valamint a csak helyenként létező altisztí bordélyok mindenhol szigorúan elkülönültek, a legénység számára fenntartottakat mindenütt az előttük kigyózó hosszú sorokról lehetett felismerni.⁸

A piroslámpás házak szervezése folyamatosan zajlott. A császári és királyi XXVI. hadtest parancsnoksága 1917 októberében a bukovinai Radautzban a környéken elterjedt nemi betegségek megelőzésére egy osztrák–magyar és egy német katonai bordélyt szán-

---

⁶ *Hirschfeld, Magnus Dr. – Gaspar, Andreas Dr. herausgegeben von: Sittengeschichte des Weltkrieges. I. Bd. Leipzig–Wien, é. n. 206–207. o.*

⁷ Az osztrák–magyar tábori és tartalék nyilvánosházak díjszabására sajnos nem, csupán a császári és királyi Szerbiai Katonai Főkörmányszószágban található műintézményekre vonatkozóan állnak rendelkezésre korabeli adatok. Így például a belgrádi tisztí bordélyban 10, a legénységiben 3, a civil piroslámpás házban 3 koronát, összehasonlításképpen a nyugati fronton működő német tisztí tábori bordélyban 6, a legénységiben 3 márkát kellett fizetni a lányok szolgáltatásaiért. Vö.: *Roksandić, Julius dr., k.u.k. Stabsarzt: Sanitäre Wacht an der Pforte des Orients und Occidents. Druck der k.u.k. Gouvernement-Druckerei. Belgrad, 1918. 160–161. o.; Kriegsarchiv Wien (a továbbiakban: KA) Manuskripten, Technik im Weltkriege Nr. 183.; Henel, Hans Otto: Eros im Stacheldraht. Siebzehn Liebes- und Lebensläufe. Hamburg, 1931. 17. o.*

⁸ *Hirschfeld – Gaspar: i. m. 309–311. o.*

dékozott felállítani. Az előbbit a magyar királyi 40. honvéd gyaloghadosztálynak kellett létrehoznia. A nyilvánosházba jelentkező hölgyeknek érvényes fényképes igazolvánnyal kellett rendelkezniük, hetente kétszer ingyenes orvosi vizsgálaton kellett részt venniük, igazolványukat a kuncsaftnak felszólítás nélkül be kellett mutatniuk. Akik közülük nem rendelkeztek igazolvánnyal és megfertőzték a katonákat, kiutasították a városból, ellenük testi sértés miatt emeltek vádat a bíróságon.⁹

A császári és királyi Hadsereg-főparancsnokság egészségügyi főnökének 1916 novemberében kelt összefoglalója megállapította, hogy a hadosztályonként létrehozott tábori bordélyokból túl kevés működött, azok mindegyikében csak néhány lány dolgozott, akik emiatt rendkívül túlterheltek voltak. A hölgyek egyetlen éjszaka alatt gyakran harminc, ötven vagy száz kuncsaftot is kiszolgáltak, így érthető volt, ha ilyen körülmények között a szigorú előírások ellenére is közvetítették a fertőzéseket. A nyilvánosházakban a várakozási időben a katonák rendszeresen alkoholizáltak. Az orvos-főnök a férfi látogatók belépés előtti és utáni orvosi vizsgálatát ajánlotta a nemi betegek kiszűrésére. Rezignáltan úgy vélte, a tábori nyilvánosházak nem igazán alkalmasak a fertőzettek számának csökkentésére.¹⁰

A prostitúció köztudottan a nemi betegségek melegágyának számított, ezért az osztrák–magyar csapatok által elfoglalt területeken a katonai hatóságok szigorú higiéniai rendszabályokat vezettek be. A szerb hadtápterületen található bordélyokban példának okáért német, magyar és horvát nyelven tájékoztatták a látogatókat a betartandó előírásokról. Annak értelmében mindegyik örömlány köteles volt a beteg vendéget visszautasítani, részeg és erősen kapatos férfit nem volt szabad a szobájába engedni. A kéjhölgynek a kasszánál megvásárolható kondom használatát kellett megkövetelnie, ha erre a vendég nem volt hajlandó, akkor a hímtagját a kurtizántól kapott bórvaszelinrel kellett fertőtlenítenie a közösülés előtt. Aki tudta magáról, hogy nemi beteg és mégis együtt hált valamelyik lánnyal, bűncselekményt követett el, amelyet börtönnel büntettek. A legjobb védekezés a fertőzés ellen az óvszer használata volt, azonban a kuncsaftnak legértékesebb testrészét ebben az esetben is be kellett kennie bórvaszelinrel. Az aktus után rögtön meg kellett mosni a hímtagot meleg szappanos vízzel. A bordély elhagyása előtt mindegyik látogatónak fel kellett keresnie a fertőtlenítő helyiséget, amelynek a bejáratát egy piros lámpa jelezte. A fertőtlenítés végrehajtása mindenkire nézve kötelező érvényű volt. Utóbbi figyelmen kívül hagyását a katonai hatóságok szigorúan büntették.¹¹ A hadtápterületen a bordélyok személyzetének egészségét katonaoorvosok felügyelték. A hadsereg által ellenőrzött területeken razziákat hajtottak végre, az elharapózott titkos prostitúciót így próbálták legális mederbe terelni.

A hadsereg kötelékébe tartozó prostituáltak száma mindig is messze elmaradt a szükséglettől, a fentebb vázolt nagyfokú igénybevétel és a nemi betegségek fenyegető veszélye miatt csak rövid ideig dolgozhattak kurtizánként. 18 év alattiak, gyenge testalkatúak, terhesek, szüzek és házasságban élők nem jelentkezhetek szolgálatra. Sokan közülük korábban is az ősi mesterséget űzték, valamint egyre növekvő számban olyan nők is áruba bocsátották testüket, akiket a megszállt területeken uralkodó állandó nélkülözés haj-

⁹ KA Neue Feldakten (NFA) XXVI. Korps Nr. 989. Karton 3606.

¹⁰ KA Armee-Oberkommando (a továbbiakban: AOK) Sanitätschef Karton 2312. sz. n.

¹¹ *Hirschfeld – Gaspar*: i. m. 328–329. o.

tott a bordélyokba.¹² A rájuk nehezedő nyomás következtében számosan pszichikailag összeomlottak és az alkoholban kerestek menedéket.

A tábori nyilvánosházak – noha teljes kapacitással működtek – csekély száma és puritán felszereltsége miatt a világháború alatt a titkos prostitúció is virágzott. Sokan az illegálisan működő örömtanyákat látogatták, amelynek eredménye többek között a nemi betegségek szinte járványszerű gyorsasággal történő terjedése lett, amelynek megelőzésére, a katonák felvilágosítására, a már valamilyen fertőzést elkapott bakák kiszűrésére és kezelésére a császári és királyi hadvezetőség kétségbeesett erőfeszítéseket tett.

Mindegyik hadseregnél bevezették a legénység felvilágosító oktatását a nemi betegségek veszélyeiről, amelyet sokszor a csapatbiztosok kaptak feladatul, számos, szakorvosok által írt és kilenc nyelvre lefordított ingyenes broszúrát,¹³ tisztálkodási készletet, ingyenes óvszert¹⁴ osztottak szét a katonák között. A katonáorvosok heti két-három alkalommal megvizsgálták a bakákat, akik között a csak „farokparádénak”¹⁵ csúfolt szemlék nem arattak osztatlan sikert. A hátszágba szabadságra utazó katonának az utazás megkezdése előtt egy egészségügyi vizsgálaton kellett részt vennie, azonban azt sokszor csak felületesen végezték el. Az új fertőzéseket rögtön jelenteni kellett a csapatorvosnak.¹⁶ Ha valaki a hátszágból fertőzötten tért vissza a frontra és nem tudta megmondani a nő nevét, akitől az infekciót kapta, megbüntették.¹⁷

Aki a nemi betegséget – általában a teljesen gyógyítható kankót¹⁸ – a frontszolgálatból való néhány hetes mentesülés reményében szándékosan szerezte, illetőleg betegségét eltitkolta, szigorú büntetésre (több hónapos fogház vagy börtön) számíthatott.¹⁹

A közös Hadügyminisztérium és az alárendelt katonai hatóságok erőteljes és hathatós intézkedései eredményeként a nemi beteg katonák arányát a hadseregben – amely a világháború kitörése előtt 5,6 % volt, majd 1915 folyamán 12,2 %-ra emelkedett – 1916-ra 6,4 százalékra szorították vissza, ez a megoszlás a háború végéig változatlan maradt.²⁰

---

¹² *Hirschfeld – Gaspar*: i. m. 330. o.

¹³ A bécsi cs. kir. Udvari és Állami Nyomda (k. k. Hof- und Staatsdruckerei) 1916 májusában 100 000 példányt szállított a „Schutzmittel gegen Geschlechtskrankheiten” címet viselő felvilágosító füzetből a közös Hadügyminisztériumnak. Vö.: KA Kriegsministerium (a továbbiakban: KM) 1916 KD 7-21.

¹⁴ 1915 novemberében a 8. közös gyaloghadosztálynál több száz óvszert osztottak szét a katonák között. Vö.: KA NFA 8. ID 282/1 1915. Karton 488.

¹⁵ Közkeletű német elnevezése a Giesskannenparade vagy Schwanzparade volt.

¹⁶ *Hirschfeld – Gaspar*: i. m. 226–227., 241–242. o.

¹⁷ *Biwald*: i. m. 675. o.

¹⁸ A szifiliszben szenvedők hosszú kezelésre, későn felismert vagy súlyos esetben évekig tartó szenvedésre számíthattak. A kankó kórokozóját magukban hordozók rövidebb gyógyulási idővel számolhattak.

¹⁹ *Kiss Gábor*: Nemi betegségek és a „hadrakelt sereg” az Osztrák–Magyar Monarchiában 1914–1918 között. In: Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár évkönyve, 2005. Budapest, 2006. 88–92. o.

²⁰ *Biwald*: i. m. 673. o. A k.u.k. hadiflottánál a legénység 7 százalékos fertőzöttsége a szigorú ellenőrzés következtében 1,3 %-ra csökkent. A matrózok csak a haditengerészet által Kumborban működtetett bordélyházat látogathatták. A megelőzést szolgálta, hogy az 1890-es években épült, partvédelmi feladatokra alkalmazott MONARCH csatahajón a matrózok számára központi szexuális oktatás folyt. Vö.: *Kiss Gábor*: A cs. és kir. haditengerészet orvosi kara az I. világháború idején. *Orvostörténeti Közlemények*, 2008. 117–122. o.

A MONARCH csatahajó történetéről, továbbá az osztrák-magyar hadiflotta első világháború előtti és alatti fejlődéséről, szerepéről bővebben lásd: *Krámlí Mihály*: A császári és királyi haditengerészet és Magyarország. Magyarország szerepe a közös haditengerészet fejlesztésében. Pécs, 2004.

A Monarchia által megszállt területeken különösen szigorú intézkedéseket vezettek be a nemi betegségek leküzdésére. A császári és királyi Szerbiai Katonai Főkörmányzó-ságban erre például azért is szükség volt, mert a megszállás első évében számos szerb nő hazafias kötelességének érezte az osztrák–magyar haderő katonáinak nemi bajjal történő megfertőzését, ezzel is csökkentve a megszálló hadsereg ütőképességét.

A legénység rendszeres felvilágosításán és orvosi vizsgálatán, valamint óv- és tisztálkodási szerekekkel történő ellátásán kívül polgári és táborig bordélyokat állítottak fel, az örömlányokat kötelezően és rendszeresen ellenőrizték, a titkos prostitúciót Belgrádban a rendőrség, vidéken a táborig csendőrség tartotta ellenőrzése alatt. A beteg kéjhölgyeket kötelezően ingyenes kórházi kezelésnek vetették alá, a bordélyok férfi látogatóit alaposan megvizsgálták. A nemi beteg katonáknak külön kórházakat hoztak létre, pl. Belgrádban 1916-tól a Brčko-tartalékkórházban a tiszteknek 40, a legénységnek 654 ágy állt rendelkezésére. A nemi beteg kurtizánoknak Belgrádban a császári és királyi civil kórházban 250, a vidéki nagyvárosokban 100 férőhelyes kórházi osztályokat állítottak fel, ahol kiváló szakorvosokat alkalmaztak.²¹

A szerb fővárosban 1915. december 5-től működött egy rendőrségi kirendeltség, amely kizárólag erkölcsrendészeti feladatokat látott el, vagyis a nyilvántartott, valamint a titkos prostituáltakkal foglalkozott. Belgrádban egy tiszt, két legénységi és egy civil piroslámpás ház működött. A tisztiben nyolc, a legénységiben 14, a civilben hat örömlány dolgozott. Természetesen a vidéki szerb városokban is működtek bordélyok. A legálisan prostitúcióból élő belgrádi nők száma mintegy 200, a titkos és csak alakomszerűen szolgáltatást nyújtó utcalányoké 250 volt, akiknek túlnyomó többsége szerb, illetve magyar nemzetiségű, nagy részük házas vagy özvegy, kisebb részük hajadon volt.²²

A hátszágban is nagy erővel vették fel a harcot a nemi betegségek ellen.²³ A fertőzések 50–80 százalékát a menetalakulatok katonái a hátszági bordélyokban szerezték, így azok a katonai és a polgári hatóságok figyelmének középpontjába kerültek. A nyilvánházakban az erkölcsrendészetnek legalább havonta egyszer, egy hivatali orvos bevonásával ellenőrzést kellett tartania. A kéjnőnek fertőtlenítőszeret és tisztálkodási eszközöket (bórvazelin, hipermangán, szappan, egy saját használatú bidé) kellett beszereznie. Látogatójának a bárcakönyvét önként meg kellett mutatnia, hogy abból a neve és az utolsó orvosi vizsgálatának eredménye azonosítható legyen. A nemi érintkezés előtt öt százalékos bórvazelin, utána pedig meleg víz és szappan volt használandó. A kurtizánoknak havonta egyszer alapos orvosi vizsgálaton kellett részt venniük, amely a test teljes bőrfelületének, a toroknak és a szájüregnek az átvizsgálásából állt.²⁴

Egy 1915. november 5-én kelt közös hadügyminiszteri rendelettel a Monarchia több városában, többek között Prágában, Brünben, Bécsben nemi beteg nők számára hoztak létre kórházakat. A bécsi kórházakban felállított öt osztály azonban kevésnek bizonyult. A prostituáltakat túl korán engedték ki az egészségügyi intézményekből, amikor még fertőzők voltak. A császárvárosi rendőri szerveknek pedig nem volt felhatalmazásuk arra, hogy internálják

²¹ *Roksandić*: i. m. 70–73. o.

²² Uo. 159–164. o.

²³ A hivatalos statisztika szerint 1916-ban a hátszágban 7,57 % volt a nemi betegségben szenvedők aránya. Vö.: KA AOK Sanitätschef Karton 2312. sz. n.

²⁴ KA KM 1916 14 A. 43-17/2, ill. 14 A. 43-17/4.

őket. A rendőrség által a nyilvános helyeken, így például a pályaudvarokon, hotelekben, kávéházakban, vendéglőkben, kocsmákban, lokálokban végrehajtott rendszeres razziák során előállított, titkos prostitúciót folytató hölgyeket is orvosi vizsgálatnak vetették alá.²⁵

1916 márciusában a nemi betegségben szenvedőket az egyes katonai parancsnokságok területén található nagyobb városok kórházaiban vonták össze.²⁶ A nemi beteg örömlányokat a hátszági kórházakban teljesen elkülönítve kezelték és helyezték el.²⁷ Budapesten a Szent Gellért fertőző kórházban négy barakkot rendeztek be számukra, azon kívül a Szent János kórházban is kezelték ilyen hölgyeket.²⁸

A fertőzöttek száma egyre növekedett, ezért a császári és királyi Hadügyminisztérium 14. osztálya 1916-ban a miskolci tifuszkórház 1100 ágyas koleraosztályának átengedését javasolta az orosz fronton megbetegedett kénjők kezelésére. A magyar belügyminiszter a felajánlott objektumot nem tartotta megfelelőnek, helyette a Munkácson található járványkórház vagy a betegmegfigyelő-állomás D-pavilonjának berendezését javasolta erre a célra. Ugyanakkor a Krakkói Katonai Parancsnokság területén, a galíciai Skotschauban található barakkbort prostituáltak gyógyítására alkalmas kórházzá alakították át.²⁹

A neves korabeli orvos-szakírók is csatasorba álltak a nemi betegségek elleni harcban.³⁰ Felhívták a figyelmet, hogy a fronton a felvilágosító füzetek szétosztásával, a napi parancsokban a betegségek veszélyeire történő utalásokkal, a személyes higiénia, valamint az óvszer használat fontosságának kihangsúlyozásával, a legénység rendszeres orvosi ellenőrzésével érhetőek el eredmények. Elengedhetetlennek tartották a szabadságra hazautazó katonák számára ellenőrző állomások létesítését a birodalom határain, a hátszágban nemi beteg állomások létrehozását, az ilyen betegségekben szenvedők kezelésére specializálódott kórházakban női osztályok felállítását, valamint a prostituáltak gyakori hatósági ellenőrzésének végrehajtását.³¹

Valószínűleg a hadvezetés megrendelésére készült, elsősorban a vallásos, szigorú erkölcsi nevelést kapott katonákat megszólító, anoním szerzőjű füzetecskék is napvilágot láttak, amelyek a célba vett rétegen kívül nem gyakoroltak túlzottan nagy hatást a több éve zajló háború borzalmaiba amúgy is belefáradt olvasóközönségükre.³²

---

²⁵ *Biwald*: i. m. 671. o.

²⁶ KA KM 1916 14. A. 43-17/20-2.

²⁷ KA KM 1916 14. A. 43-17/19-11, ill. 14. A. 43-17/19-12.

²⁸ KA KM 1916 14. A. 43-17/25.

²⁹ KA AOK Sanitätschef 1916 Nr. 16051. Karton 2299.

³⁰ Lásd többek között az alábbi kiadványokat, cikkeket: *Dr. Nékám Lajos* egyetemi tanár, I. osztályú főorvos: *A háború és a nemi betegségek*. Budapest, 1915.; *Finger, Ernst* dr., Obersanitätsrat, Professor der Dermatologie und Syphilidologie an der Universität Wien: *Die Verbreitung der Geschlechtskrankheiten durch den Krieg und deren Bekämpfung*. In: *Das Österreichische Sanitätswesen*. Jahrgang 1915. Nr. 43/46. 1–7.o.; *Brandweiner k.u.k. Stabsarzt, Privat-Dozent*: *Zur Frage der Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten im Kriege*. In: *Militärsanitätswesen*. Beiblatt der Wiener „klinischen Wochenschrift“ Organ der k.k. Gesellschaft der Aerzte in Wien. 1915. Nr. 41. 1–8. o.

³¹ KA KM 1916 14. A. 43-17/19-3.

³² Az egyik szerző például így ír: „Minden bizonnyal százféle alakban ostromolják a katonát, hogy nemi vágyának szunnyadozó szikráját a legocsmányabb szenvedély lángjává élesszék. Így elfajult korunkban a katonának nagyon nehéz sebezetlenül kikerülnie a kéjvágygal való küzdelemből, de mégis van győzelem e küzdelemben! (...) Teljesen szakítanunk kell az erkölcstelenség bűnével gondolatban, szóban és cselekedetben. Ez az első, amire azoknak ügyelniük kell, kik nem akarnak önmaguk rabszolgái lenni. Természe-

Ebbe a sorba illeszkedik a Magyar Absztinens Orvosok Egylete által az egyszerű bakák számára készített és alább közölt felhívás is, amely jól szemlélteti, hogyan próbálták őket rábírni (megmosolyogtató naivitással) az önmegtartóztatásra és az alkoholtartalmú italok élvezetéről való lemondásra. Mint a fentebb leírtak is bizonyítják, egyértelműen kevés sikerrel.

„1. Az összes érzéki vágyak, de főként a természetes nemi ösztön feletti önuralom az, ami az embernek méltóságot kölcsönöz és őt az állat fölé helyezi.

2. Az alkohol élvezése (akár bor, sör, pálinka, cognac, rum, vagy gyümölcsmust alakjában) felgerjeszti az érzéki vágyakat, gátolja az emberi akaratműködésében és rendszerint meggondolatlan nemi kicsapongásokra viszi.

3. A legtöbb nemi betegséget is így szerzik, a megfontolásnak és a tudatnak alkohol-évezet folytán beállott kábulatában, – sőt nemcsak a részegen, hanem már a „kapatos” állapotban is.

4. Aki pajzán könnyelműséggel s főként aki alkoholfogyasztás hatása alatt magát a házasságon kívüli nemi érintkezés nagy veszélyeinek kiteszi, az súlyos kötelességszegést követ el önmagával, családjával és egész hazájával szemben.

5. A házaséleten kívüli nemi érintkezés magában rejtje a fertőző nemi betegségek megszerzésének veszélyét. A kéjnök legszigorúbb rendőri és orvosi felügyelete sem elég fegyver ezek egészségének biztosítására. Nincs más igazán bizton ható védőeszköz e veszélyekkel szemben, mint a házaséleten kívüli nemi érintkezés elkerülése.

6. A szeszes italok élvezetétől való megtartóztatás csökkenti a nemi megbetegedés veszélyét.

7. A szeszes italok élvezete a nemi betegség lefolyását és tartamát is kedvezőtlenül befolyásolja.

8. Nemi betegségek szakszerű kezelése csakis hozzáértő orvos által – de sohasem valamely kuruzsló útján, és főleg ne levélileg – történjék. Ha valamely ilyenfajta betegség gyanúja előáll, azonnal orvosi tanács kérendő ki. Minden halogatás súlyosbítja a bajt.

9. Minden egyes ember, akinek bujakórja (szifilisz) vagy kankója (tripper) volt, tartózkodjék a megházasodástól (avagy ha már házas: a nemi érintkezés újravételétől), amíg csak azt neki egy megbízható orvos kifejezetten meg nem engedi.”³³

A központilag szervezett és irányított prostitúció, valamint a tábori és tartalék bordélyok létezése csupán egy kis, ám korántsem elhanyagolható epizódja volt az első világégés történetének. A front közelében üzemeltetett nyilvánosházakat az osztrák–magyar haderőben a háború kezdetétől fogva rohamosan terjedő nemi betegségek elleni harc hívta életre. A császári és királyi katonai hatóságok alapos és mindenre kiterjedő intézkedései következtében a tábori és tartalék bordélyok hálózata viszonylagosan hatásos fegyvernek bizonyult a nemi úton terjedő betegségek megelőzése és visszaszorítása, illetőleg a fertőzött személyek kiszűrése terén. Mindenesetre a hadvezetés, a tisztek és a katonák egyaránt nagy meglepéssel vették tudomásul működésüket.

---

sen nem szabad a bűn tanyáit és a romlás fészkeit fölkeresnünk, sőt amennyire lehetséges, mindazt kerülnünk, ami a csábítást elősegíti. Így okvetlenül kerülnünk az erkölcstelen társaságot, továbbá erkölcstelen könyvek olvasását és ocsmány képek megtekintését.” In: Egy nehéz küzdelem a katonai életben. Bajtársi szeretetből egy katonabaráttól. KA KM 1916 14 A. 23-18/7.

³³ KA KM 1917 14. A. 43-19/19.